

JOSEF VÁCLAV SLÁDEK

ZVONY A ZVONKY

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Vrabčí soud

Ba to bylo povyku,
švidrání a sváru:
čížek zrnko makové
zob' u pivováru!

Čížek, malý ničema,
to je tak ten pravý!
v celé obci vrabčácké
kazí dobré mravy.

Dopadli ho na hruši,
Vytáhli ho k soudu, –
Čížku, číži, teď se třes,
třes na každém oudu!

Začali to kázáním,
nedělali dlouze:
ráno krad' a k poledni
visel na motouze.

Tak to patří zloději
vždy po vrabčím řádu!
Na večeri slétli si
v pivováře k sladu.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Báseň Vrabčí soud je asi v polovině sbírky.

Věnování – poděkování maminkám, rým střídavý

Zvony a zvonky – o různých typech zvonů, rým sdružený

Paleček – popis chlapce, rým sdružený

Okáč – popis děvčete, rým sdružený

Jaro – o jaru, rým přerývaný

Trpaslík – kratičká báseň o schovaném trpaslíkovi, rým sdružený

Máj – o tom, co vše se děje v květnu v přírodě, rýmové schéma AABBA

Lesní studánka – Znáš křišťálovou studánku..., rým přerývaný

Lilie – popis lilie, rým přerývaný

Ručky – promluva k rukám, rým sdružený

Před spaním – večerní modlitba, rým střídavý

Probuzení – dítě probouzí maminku, rým sdružený

Lesní zvonky – o životě lesní květiny, rým přerývaný

Housátka – popis pastvy hus, rým sdružený

Husopaska – promluva husopasky k husám, rým sdružený

Chudý psík – o životě toulavého pejska, rým sdružený

Zpěváci – o ptáčcích, rým střídavý

Hodné děti – pochvala kamarádů ze vsi, rým přerývaný

Komedie – pozvánka na večerní představení, rým sdružený

Rudovousek – o tom, jak kocour ukradl a snědl celou husu, rýmové schéma AABAAB

Macek – o kotěti s potrhaným kožíškem, rým střídavý

Čápi – o dlouhých nohách čápů, rým střídavý
 Štědrá Madla – o rozdávačce dívce, rým střídavý
 Smíšek – o tom, jak se kominík propadl střechou mlýna do mouky, rýmové schéma AABBC
 Zvonili, zvonili – o tom, jak mravenec zvonil a vylekal tím lidi, rým střídavý
 Holoubci – dialog dítěte a maminky o holubím broukání, rým sdružený
 Strašidlo – strach ze strašidla na půdě, rým sdružený
 Silák – o silákovi Vénovi, rým přerývaný
 Ulekaná Nána – příběh o mouše a Náně, rým střídavý
 Sáně – vyjádření touhy vlastnit sánky, rým střídavý
 Fialka a vlčí mák – popis dvou květin, rým střídavý
 Luard a Brok – o tom, jak dva psi honili zajíce, rýmové schéma AAA
 Sysel a liška – o tom, jak sysel pozval lišku na večeři a ona ho nakonec snědla, rým přerývaný
Vrabčí soud – o ptáčkovi, který kradl, rým přerývaný
 Kocour a pes – pes záviděl kocourovi vousy, ale ukázalo se, že čich je potřebnější; rým sdružený
 Osel – o nešikovném oslovi, rým střídavý
 Pašíkova sláva – o životě prasete, rým sdružený
 Koláč a kniha – promluva koláče o knize a obráceně, rým střídavý
 Osel a vůl – o tom, jak osel napsal knihu a vůl ji četl, rým přerývaný
 Zajíc a roháč – rozhovor zajíce a brouka, rým sdružený
 Slavík a vrabci – o tom, že slavík zpíval déle než hejno vrabců, rým přerývaný
 Nohy – o tom, kolik který tvor má nohou, rým střídavý
 Cvrček – cvrček povídá o svém vzhledu a způsobu života, rým střídavý
 Strýček Houra – strýček stavěl domeček pro kocoura, který mu utekl; rým přerývaný
 Hezký dvorec – popis hospodářského stavení, rýmové schéma ABCA
 Sedlák Jíra – sedlák byl líný pořádně opravit střechu, v noci mu uletěla; rým sdružený
 Žitný klas – přirovnání klasu k vojákům, rým přerývaný
 Na posběrku – o práci dětí na poli, rým střídavý
 Střízlík – o vzhledu a životě drobného ptáčka, rým střídavý
 Kuráž – o psovi jménem Kuráž, který už je starý, ale všichni v domě ho milují, rým přerývaný
 Zahrajem si na vojáky – o hrajících si klucích, rým přerývaný
 Král Honza – vyprávění o svérázném králi, rýmové schéma AABA
 Vlaštovcí hnízdo – o tom, jak se vlaštovky každoročně vrací do svého hnízda, rým přerývaný
 Jsem Čech! – báseň vyjadřující národní hrdost, rým přerývaný
 Čeští hoši – promluva hochů bránících svoji zemi, rým přerývaný
 Svatý Václav – chvalo zpěv na českého knížete, rým střídavý
 Koleda – vyprávění o tom, jak se čeští koledníci setkali s Ježíškem, rým přerývaný
 Hádanka – báseň-hádanka (řešení je hvězdy), rým sdružený
 Slunce na západě – promluva sluníčka, rým přerývaný
 Květy mladosti – o květech v průběhu roku, rým sdružený
 Srdce – lyrická báseň, rým sdružený
 V změnách života – o tom, že v životě jsou chvíle veselí i smutné, rýmové schéma AABCCB
 Důvěra v Boha – báseň nabádající k víře, rým sdružený

- **téma a motiv**

téma: potrestání zloděje (vrabčáka)

motivy: mák, pivovar, mravy, soud

- **časoprostor**

prostor: pivovar a okolí

čas: neurčený

- **kompoziční výstavba**

Sbírka se skládá z krátkých básní.

Báseň Vrabčí soud se skládá z 5 čtyřveršových slok.

- **literární forma, druh a žánr**

poezie; básně lyrické, epické i lyrickoepické; poezie pro děti

- **lyrický subjekt**

blíže neurčený vypravěč v er-formě

- **postava**

vrabec = čížek, malý ničema, potrestaný zloděj

vrabčí obec – dává vrabčákovi kázání, přísně ho potrestali, ale potom sami kradli

- **vyprávěcí způsoby**

pásmo vyprávěče v er-formě

- **typy promluv**

monolog vyprávěče

- **veršová výstavba**

Všechny básně jsou psané pravidelným veršem.

Báseň Vrabčí soud se skládá z 5 čtyřveršových slok, rýmové schéma ve všech slokách je ABCB = rým přerývaný.

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

slovo hovorové *ba, švidrání, pivovár, hruš, oud*

zdrobnělina *zrnko*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

inverze *zrnko makové, v obci vrabčácké*

metafora *malý ničema*

eufemismus *visel na motouze (= oběsili ho)*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

- 2. polovina 19. století a počátek 20. století

Josef Václav Sládek (1845–1912)

- básník, překladatel, literární kritik
- zakladatel moderní dětské poezie
- po maturitě na gymnáziu studoval přírodní vědy
- dva roky žil v Americe – živil se jako dělník a jako učitel krajanů
- redaktor Národních listů, poté učitel angličtiny
- v roce 1874 mu zemřela žena při porodu (dítě nepřežilo)
- přátelil se s Juliem Zeyerem a Jaroslavem Vrchlickým
- vedl časopis Lumír
- trpěl míšní chorobou, závěr života trávil ve svém rodišti – Zbiroze
- pohřben je na Vyšehradě
- vynikající překladatel – poprvé kompletní překlad Shakespearova díla
- inspirační zdroj – venkovský lid, česká krajina, charaktery lidí, vztah k půdě, často stylizace do osoby rolníka
- intimní lyrika – zpěvné, melodické verše, např. *Selské písně a české znělky*
- známá báseň: Lesní studánka
- pro děti: stále aktuální, bez didaktičnosti
- snadno zapamatovatelné, humorné, o obyčejných věcech
- Zlatý máj, Skřivánčí písně, Zvony a zvonky*

- **literární / obecně kulturní kontext**

Ruchovci a lumírovci

- doba kulturního a literárního rozmachu – po činnosti Májovců
- generace 70. a 80. let 19. století – přiblížení evropským literaturám
- mizí zpoždění v literárním vývoji
- 1877 Časopis národního muzea – stať Elišky Krásnohorské O obraz novějšího básnictví českého
- jak by měl vypadat národní básník, ideál
- opakem pro ni byl Vrchlický – není dost osobitý, je závislý na cizích literaturách
- spor, který se vlekl několik let
- vytvořilo se křídlo kosmopolitní (lumírovci) a národní (ruchovci)

Lumírovci:

- Jaroslav Vrchlický, **Josef Václav Sládek**, Julius Zeyer
- snaha zapojit českou literaturu do kontextu světové literatury
- překlady – podněty z ciziny, především západní Evropy

Jaroslav Vrchlický (1853–1912)

vlastním jménem Emil Frída, nejvýraznější představitel školy kosmopolitní (lumírovců)

- * Louny, z kupecké rodiny, studoval historii, filozofii a románské jazyky
- vychovatel v hraběcí rodině v Itálii, tajemník ČVUT, profesor srovnávacích dějin literatury na UK
- ve stáří se objevily příznaky mozkové mrtvice – nemohl číst ani psát, těžce mluvil
- literární gigant – rozsáhlé dílo, myšlenkově je až za Nerudou
- autor nejrozsáhlejšího díla v české literatuře – 144 vlastních knih, 98 překladů z 18 jazyků
- uvedl do literatury různé básnické formy, hlavně z románských literatur
- rozmanitá tematika – příroda, ženská krása, věda, historie → povrchnost
- ve své době oslavován, milován, přeceňován, ale i nenáviděn
- Zlomky epopeje* – básnický cyklus, vzor Hugo – Legenda věků

sledoval etický vývoj lidstva – nezobrazuje celé dějiny, jen zlomky

- milostná lyrika – rodinné štěstí (jen zpočátku), všechny podoby lásky
- sbírka *Okna v bouři* – zřejmě nejznámější báseň Za trochu lásky
- drama – témata především z historie
- nejlepší je veselohra *Noc na Karlštejně* – populární dodnes
- překlady – přeložil většinu stěžejních děl současné světové literatury (Goethe – *Faust*, Andersen – *Pohádky*, Dante – *Božská komedie*, Shakespeare, Byron, Dumas, Poe, Whitman...)

Julius Zeyer (1841–1901)

„exotický pták české literatury“

* Praha, německo-francouzský původ

- silně emotivní osobnost, sklony ke snění
- nedokončil studia na technice – hodně cestoval (Švédsko, Německo...), studoval jazyky
- od r. 1877 žil v jihočeských Vodňanech – zde především tvořil, zemřel v Praze
- řazen k lumírovcům, ale bojů se nikdy neúčastnil
- čerpal z mýtů a legend, = novoromantismus, v dílech snový svět s nádechem mystiky
- všechna poezie je epická
- zpočátku fantastické prózy z prostředí pražských i cizích bohatých rodin: *Ondřej Černyšev*
- novoromantismus: *Román o věrném přátelství Amise a Amila*
- povídky: *Tři legendy o krucifixu*
- drama: zpracovával pohádkové a mýtické náměty – *Radúz a Mahulena*

Ruchovci:

- Svatopluk Čech, Eliška Krásnohorská
- dodržovali národně obrozenecký program – psali vlasteneckou a politickou poezii
- požadavek stavět na národních tradicích
- častý vzor – národní minulost

Svatopluk Čech (1846–1908)

- z rodiny velkého vlastence
- na čtenáře působil hloubkou svých myšlenek
- literaturu pojal jako společenské poslání, způsob sdělení
- mnohomluvnost, patos
- převažuje epika, často formou alegorie (sociální a politické problémy)
- Evropa, Slavie* – alegorické básně, řeší současné problémy
- Ve stínu lípy* – veršované povídky, jedna z nejoblíbenějších Č. knih
- Písně otrocka* – populární lyrická sbírka, silně zapůsobila na dělníky svou radikálností (protivídeňský postoj)
- Pravý výlet pana Broučka do Měsíce*
- Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století*
- = broučkády, vystupuje v nich satirický typ pražského měšťana pan Brouček

Eliška Krásnohorská (1847–1926)

- vlastním jménem Alžběta Pechová
- spíš než spisovatelka teoretička, hlasatelka poslání české poezie
- odmítala nové směry, které přicházely v 90. letech
- autorka libret k operám Bedřicha Smetany – *Čertova stěna*, *Hubička*, *Tajemství*
- psala poezii, ale povrchní

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí, popisný

- **vysvětlení názvu díla:**

Zvony a zvonky – podle jedné z básní

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Sbírka je stále aktuální, jsou v ní zobrazena témata, která jsou dětem blízká (zvířata, příroda).

- **pravděpodobný adresát:**

dětští čtenáři a jejich rodiče

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Sbírka vznikla na přelomu 80. a 90. let 19. století spolu s dalšími sbírkami pro děti *Zlatý máj* a *Skřivánčí písně*.

- **tematicky podobné dílo:**

Josef Václav Sládek – *Zlatý máj*: sbírka poezie pro děti

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:**

Není.